

Asia: VN/23943/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi jätelain muuttamisesta

Lausunto

5 c § Toisessa ETA-maassa tehdyn päätöksen ja lainsäädännön tunnustaminen

-

32 § Kunnan velvollisuus järjestää jätehuolto

Pykälän 1 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan viittaus vakinaiseen asumiseen, asuntolaan ja muuhun asumiseen sekä korvataan nämä sanalla kotitalous. Lisäksi pykälään tehtäisiin lisäys, että kunnan järjestämisvelvollisuus ei koski enää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavan yrityksen tai yhteisön palveluyksikössä eikä vankilassa, kasarmilla, vastaanottokeskuksessa tai muussa vastaavassa laitosasumisessa syntyvää jätettä. Lakeuden jätelautakunnan alueella ei ole vankiloita tai kasarmeja ja siksi jätelautakunta ei lausu näihin asumismuotoihin lausunnossaan.

Jätehuolto on välttämättömyyspalvelu, joka on ehdottomasti oltava saatavilla, vaikka se ei jokaisen haja-asutusalueen kolkkaan olisikaan rahallisesti kannattavaa. Kunnille tulee antaa mahdollisuus saavuttaa 2021 voimaan tulleessa jätelain uudistamisessa asetetut tavoitteet, kierrätystä ohjaava taksa ja yleensäkin työrauha toteuttaa kierrätystä edistävät toimenpiteet, joista on laajasti päätetty paikallisesti mm. jätehuoltomääräyksissä edellisen jätelakimuutossarjan jälkeen. Asukkaat, riippumatta elämäntilanteestaan, saavat kuntien kautta edulliset, luotettavat, erilliskeräykseen kannustavat palvelut yhden luukun periaatteella. Lakeuden jätelautakunta huomauttaa myös, että esitys jätelain muuttamisesta 32 §:n kohdalla on EU:n komission varhaisvaroitUSRaporttien vastainen. Raporttien mukaan jätehuoltovastuun pilkkominen on ollut haitaksi Suomen jätehuollon kehityssuunnalle.

Jätelain muutoksen tavoitteena on 32 § 1 momentin muuttaminen selkeyttämään kunnan ja jätteen haltijan välistä vastuunjakoa ja rajaamaan kunnan vastuu pääosin kotitaloudessa ja vapaa-ajan asunnossa syntyvään jätteeseen. Lakeuden jätelautakunta katsoo, että jätelain jatkuvat muutosehdotukset ja toteutetut muutokset linkittyvät keskenään ja tämän vuoksi näitä tulee käsitellä kokonaisuutena ja ottaa tämä huomioon vaikutusarvioinnissa. Jo aiemmissa jätelain

muutoksissa on huomattu, että vastuun rajaaminen tuo aina eteen vain uusia vastuunjaon tulkintoja. On myös huomioitava, että hyvinvointialueen hallinto- ja palvelutoiminta on poistumassa kunnallisen jätehuollon vastuulta 1.1.2026 alkaen. Nyt esitetään jo asumisen pilkkomista pienempiin lokeroihin ja kuntien jätehuollon vastuulta ehdotetaan poistettavan palveluasuminen. Lakeuden jätelautakunta vastustaa muutosta. Asumisen, myös laitosasumisen, jätehuolto tulee säilyä kokonaisuudessaan kuntien jätehuollon vastuulla.

Asumisen jätehuoltovastuun jaottelu johtaisi itse asukkaiden eli Suomen kansalaisten jakautumisen kahteen osaan elämäntilanteestaan riippuen. Asukkaiden jätehuolto katetaan kunnallisilla jätemaksuilla esimerkiksi seuraavissa palveluissa: jäteasemapalvelut ja apteekkiin palautettavat lääkejätteet, jätehuollon lajitteluneuvonta ja muu neuvonta, tiedotus, jätehuoltoviranomaisen palvelut, tekstiilijätteiden erilliskeräys. Osalta asukkaista palvelut siis evätään ehdotetulla muutoksella ja tätä ei ole otettu esityksessä huomioon. Perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jos lakimuutos menee läpi, tulee kunnallisia jäteasemapalveluita käyttäessä kysyä jäteasemalla, onko jäte peräisin millaisesta asumisesta ja joko kieltää jätteiden tuonti (jätteille olisi lainsäädännössä määritelty jokin muu paikka) tai vaihtoehtoisesti laskuttaa asiakasta kunnan toissijaisen jätehuoltopalvelun jätemaksutaksan kautta. Jäteasemapalveluja käytetään erityisesti silloin, kun palveluasumisessa asukas muuttaa toiseen laitokseen tai menehtyy.

Lakeuden jätelautakunnan alueella kahdeksassa kunnassa on jätteenkuljetuksen rekisteriin merkitty 103 kpl palveluasumisen kohdetta. Kohteista yli puolessa on asuinhuoneistoja yli 20 kpl/kiinteistö ja kohteet ovat verrattavissa taloyhtiöihin jätehuollollisesti. Kohteiden määrä ja vaikutus kunnallisen jätehuollon talouteen ei ole merkityksellinen. Tähän lisättynä jo hyväksytty jätelain muutos koskien hyvinvointialueiden hallinto- ja palvelutoiminnan siirtymistä pois kuntien vastuulta sekä Tilastokeskuksen data väestön keskittymistä tiettyihin kuntiin aiheuttavat toimialueella myös kunnallisiin urakoihin painetta. Lisäksi esityksessä oli mainittuna perheryhmäkodit, jotka näyttäytyvät jätehuoltoviranomaisen jätteen kuljetuksen rekisterissä yleensä omakotitaloina ja niiden määrästä toimialueella ei ole tietoa, eivätkä ne sisälly tuohon 103 kpl kohdemäärään. Kyseessä kun on perheryhmäkodeissa mahdollisimman normaaliksi tehdystä asumisesta, ei laitostyyppisestä asumista. Isäntäperhe itse asuu yleensä poikkeuksetta kyseisessä rakennuksessa.

Jätehuollon seurantaviranomaisena haluamme huomauttaa erityisesti seuraavaa:

Kierrätysaste

Suomi ei ole yltänyt säädettyyn yhdyskuntajätteen kierrätysasteeseen, eikä tule suurella todennäköisyydellä pääsemään 2025 vuonna asetettuun 55 % kierrätysasteeseen. EU:n jätedirektiivistä Suomen kansalliseen lainsäädäntöön asetetut yhdyskuntajätteen kierrätysasteet vuosille 2025, 2030 ja 2035 ovat velvoittavia. Lakeuden jätelautakunta huomauttaa, että asumisen jätehuoltovastuun pilkkominen tulisi edelleen vaikeuttamaan kierrätysasteen saavuttamista, seuraavassa perustelut: Toimialueellamme on tehty noin kymmenen vuoden ajan rekisterityötä

jätteen kuljetuksen rekisterin parissa, jotta olemme saaneet kaikki palveluasumisen kohteet kunnallisen jätehuollon piiriin ja eritoten jätteiden erilliskeräyksen kohteissa jätehuoltomääräysten mukaiseksi. Jätehuolto on edelleen palveluasumisen uudiskohteissa usein toisella toimijalla, kunnes rekisterityössä huomataan palveluasumisen kohde. Olemme päätelleet, että Suomessa toimivat isoimmat palveluasumiseen keskittyneet yritykset kilpailuttavat jätehuoltoa mahdollisesti jopa valtakunnallisin sopimuksin, jolloin jätehuolto tilataan uudiskohteeseen yksityisen toimijan kautta. Eli nykyisin kunnalliseen jätehuoltoon liittymättömät palveluasumisen kohteet ovat olleet pääosin uudiskohteita toimialueellamme ja haluamme huomauttaa, että näissä kohteissa erilliskeräys on ollut järjestetty jokaisessa puutteellisesti, kunnes kohde on siirtynyt kunnalliseen jätehuoltoon. Erilliskeräys tulee olla kohteissa järjestetty jätelain ja kunnallisten jätehuoltomääräysten asumisen erilliskeräysvelvoitteiden mukaisesti eli palveluasumisen kohteet rinnastetaan erilliskeräysvelvoitteissa taloyhtiöihin. Kyseessä on asuminen, useita asuinhuoneistoja ja toimialueellamme taajamissa jo kolmen huoneiston kokonaisuudessa tulee erilliskerätä kaikki jätejakeet; poltettava jäte, biojäte ja kaikki pakkausjätteet. Liittymättömissä kohteissa on ollut järjestettynä yleisesti vain sekalaisen yhdyskuntajätteen jäteastia sekä kartonkipakkausjätteen erilliskeräys. Joskus joissain kohteissa on ollut biojätteen erilliskeräys. Pakkausjätteiden jätehuolto on ollut jokaisessa kohteessa järjestetty vaillinaisesti. Kohteet eivät ole tulleet tietoon jätehuoltoviranomaisille kuntien ympäristönsuojeluviranomaisen kautta vaan kohteet on löydetty jätehuollon rekisterityössä. Tästä päätellen huomautamme, että erilliskeräysaste tulisi todennäköisesti heikkenemään, jos jätelain muutosesitys hyväksytään. Tässä puutteellisessa erilliskeräyksessä yksityisessä palveluasumisessa saattaa olla taustalla kulut- jätehuoltoon ei haluta panostaa, koska se maksaa. Kuntien ympäristönsuojeluviranomaisilla olisi hyvin hankala valvoa erilliskeräyksen järjestämistä palveluasumisessa, koska heillä ei ole asiaan omaa rekisteriä. Valvottavat kohteet tulevat ympäristönsuojeluviranomaiselle tietoon roskaamisen kautta ja erilliskeräyksen puuttuminen ei yleensä aiheuta roskaantumista. Hyvinvointialueen hallinnoimissa palveluasumisen kohteissa erilliskeräykset ovat olleet pääosin kunnossa, koska kohteet ovat entisiä toimialueen kuntien kohteita. Haluamme huomauttaa, että tällä hetkellä lainsäädäntö ei velvoita yksityisiä jätehuoltotoimijoita jäteraportointiin valtiolle, jolloin kierrätysasteen laskennan piiristä jäisi yhä enemmän jätteitä laskennan ulkopuolelle.

Asumisen pakkausjätteet

Palveluasumisessa syntyy pakkauksia. Lakeuden jätelautakunta huomauttaa, että pakkausjätteille on säädetty tuottajavastuu asumista koskien. Tuottajayhteisöt maksavat jatkossa korvauksia kunnille kuntien erilliskeräämistä pakkausjätteistä. Tätä ei ole huomioitu esityksessä. Ensinnäkin, koskeeko mahdollisesti jätehuoltomääräysten erilliskeräysvelvoitteet mahdollisen lakimuutoksen jälkeen palveluasumista edelleen? Jäteasetus koskien pakkauksien erilliskeräysvelvoitteita ei sovellu nykyisellään asumisen pilkkomiseen osiin. Mitä erilliskeräysvelvoitetta kohteet noudattaisivat? Miten ja mille taholle tuottajat maksaisivat korvauksia ja olisivat yleensäkin yhteistyössä koskien pakkauksia palveluasumisessa?

Tiedotus ja neuvonta

Asukkaat, myös palveluasumisen asukkaat, ovat oikeutettuja saamaan tiedotusta ja neuvontaa jäteyhtiöltä. Tämä päättyisi ehdotetun muutoksen myötä. Samoin palveluasumista tarjoavat yritykset saavat asiakaspalvelua, tiedotusta ja neuvontaa kunnalliselta jäteyhtiöltä. Yritykset jäävät

tämän palvelun ulkopuolelle, mikäli esitys toteutuu. Kuntavastuullisen jätehuollon ulkopuolisten yritysten on saatava neuvontaa sekä tiedotusta ja tämä on laissa säädetty Elinkeino,- liikenne – ja ympäristökeskuksen tehtäväksi. Jätehuoltoviranomainen ei ole kuitenkaan tietoinen, että ELY-keskuksilla olisi yleinen jätehuollon neuvontapalvelu näille tahoille.

Vaaralliset jätteet

Palveluasumisen asukkaalla syntyy eritoten lääkejätettä. Lääkejäte voidaan palauttaa veloitusetta apteekkeihin. Palvelun maksaa asukkaat jätehuollon maksuissa. Näin ajatellen lääkkeitä ei voisi jatkossa palauttaa apteekkiin palveluasumisen kohteissa tai jos palveluasumisen vaaralliset jätteet jäisivät edelleen kuntavastuulle, monimutkaistaisi tämä edelleen jätehuoltoa. Yhden luukun periaate ei toteutuisi ja kuntien olisi laskutettava edelleen jätehuollon perusmaksua palveluasumisen kohteisiin. Hallinnollinen työ itse asiassa lisääntyisi, sillä kohteista tulisi edelleen ylläpitää jäteyhtiöiden asiakasrekistereissä että jätehuoltoviranomaisen rekisterissä, huomioida taksassa ja paikallisissa määräyksissä. Osittain neuvonta ja tiedotuskin edelleen koskettaisivat tällöin tätä jätelajia palveluasumisessa. Jätehuollossa ns kerrokset lisääntyvät ja itse asiakkaiden olisi varmasti hankala ymmärtää monimutkaista jätehuoltovastuuta.

Hallinnollinen taakka

Esitys jakaa asukkaat kahteen- yksityisen jätehuollon piiriin kuuluvat ja kunnalliseen jätehuoltoon kuuluvat. Tämä ei vähennä hallinnollista taakkaa vaan nimenomaan lisää sitä. Jokaisessa jätelain muutoksessa muutoksien tiedottaminen on jäänyt kuntien vastuulle. Kuntavastuun muuttuessa, ovat kunnat lähettäneet asiasta infokirjettä asiakkaalle. Kirjeet ovat kuuluneet usean vuoden ajan: ”Emme valitettavasti voi järjestää jätehuoltoanne XX.XX.202X alkaen lakimuutoksesta johtuen”. Lähtökohtaisesti kirjeen sisältö on tullut vastaanottajalle yllätyksenä. Kunta vastaanottaa puhelut, että miksi ette voi hoitaa jätehuoltoa, miksi näin on päätetty, mistä hän nyt tilaa jätehuollon ym. Hallinnollista taakkaa lisää se, että jätehuoltoviranomaisen dokumentit menevät uusiksi, pääasialliset dokumentit ovat jätehuoltomääräykset ja jätemaksutaksa sekä jätteenkuljetuksen rekisteri tulee päivittää.

Huoltovarmuus

Huomautamme, että huoltovarmuus mahdollisesti kuntavastuulta poistuvissa kohteissa heikkenee. Kohteet ovat ehdottomasti kriittisiä kohteita, joissa jätehuolto tulee toimia kaikkina aikoina mahdollisista kriiseistä huolimatta. Kunnallisilla yhtiöillä on kontaktit alueen kuljetusyrittäjiin ja nopeastikin on saatu hoidettua erinäiset jätehuollon häiriötilanteet. Jäteyhtiöillä on laajat kontaktit, ns leveämmät hartiat, toimia häiriötilanteissa ja niihin on omat varautumissuunnitelmat.

35 § Kiinteistöittäisen jätteenkuljetuksen järjestäminen

-

48 § Tuottajavastuun piiriin kuuluvat tuotteet ja tuottajat

-

Siirtymäsäännös

Siirtymäsäännös nähdään liian lyhyenä. Nyt ehdotettu siirtymäaika poikkeaa huomattavasti aiemmin toteutuneista.

Muuta huomioitavaa

Kokonaisuudessaan esitys vaikuttaa melko nopeasti laaditulta, jossa ei ole tehty todellista vaikutustenarviointia. Kunnallinen jätehuolto kustannetaan täysin jätemaksuilla ja jätelain 32 §:n esitetty muutosehdotus johtaa edelleen kunnan jätehuoltojärjestelmän vajaakäyttöön. Jätehuollon infra katetaan asukkaiden jätemaksuilla, joten jätelain muutos vaikuttaa todennäköisesti asukkaiden jätehuollon kuluihin nostaen kuluja. Kuntavastuuta on kavennettu jo aiemminkin kahteen otteeseen ja tilanne alkaa olla kestävä. Kuntien tulisi edesauttaa mm. etusijajärjestyksen toteutumista ja toimia alueensa kiertotalouden vetureina, mutta resurssit näihin todella tärkeisiin uudistuksiin katoavat vastuukavennusten myötä.

Laitila Jenni
Lakeuden jätelautakunta